

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA TANQIDIY FIKRLASH ORQALI MUSTAQIL FIKRLASH MALAKASINI SHAKLLANTIRISH

Adhamova Mahliyo

Andijon davlat pedagogika instituti Pedagogika fakulteti

Boshlang'ich ta'lim yonalishi 1-bosqich talabasi

Sh. I. Nurmatova

Ilmiy rahbar: Boshlang'ich ta'lim kafedrasi matematika fani o'qituvchisi

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim va kònikmalarini oshirishda muhim ahamiyat kasb etgan tanqidiy fikrlash masalalari yoritiladi. Shuningdek matematika faniga o'quvchilarni qiziqishlarini oshirish haqida sòz boradi.

KALIT SÒZLAR: tanqid, tanqiday fikrlash, mantiq, mantiqiy tafakkur, hotira, boshlang'ich ta'lim.

Hozirgi kunning talabi barkamol va mustaqil fikrlovchi shaxslarni tarbiyalash bòlib, ta'lim- tarbiya jarayonida bilim berishni takomillashtirish, noan'anaviylikka intilish va o'quvchilar bilan ishlashning yangi yònalishlarini ishlab chiqishni taqazo etadi. Bolalarning tanqidiy fikrlash qobiliyati, bir tomondan faktlarga asoslangan bilimlardan foydalangan holda mulohaza yuritish va ochiq izlanuvchan tafakkurni qabul qilish demakdir. Dunyoning yetakchi ta'lim muassasalarida ta'lim oluvchilarning intellekti va dunyoqarashini rivojlantirishda integrallashgan interfaol ta'lim texnologiyalari, virtual va eksperimental loyihalarni joriy etish orqali ta'lim oluvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishning samarali mexanizmlari yòlga qòyilmoqda. Bunga yaqqol misol qilib davlatimiz rahbari SH. Mirziyoyevning "Maktabda o'qitish metodikasi o'zgarmasa, ta'lim sifati ham, muhit ham o'zgarmaydi" – degan fikrlarini olsak tòg'ri bòladi.

Tanqidiy fikrlash – muhokama qilinayotgan masala bòyicha o'z pozitsiyasini egallash va uni asoslash qobiliyatini, sinchkovlik bilan kòrib chiqishi va ularning mantiğini tahlil qilish qobiliyatini ta'minlaydigan fikrlash, nafaqt axborotni o'zlashtirish, tushunish va qabul qilish qobiliyati.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlash orqali mustaqil, erkin fikrlay olish, tahlil qilish, taqqoslash, fikrlarni izohlash, baxslashish, o'z gòyalarini himoya qilish va yangiliklarga intilish kabi malakalari bilan birga mantiqiy tafakkur qila olish salohiyati, dunyoqarashi, o'z- o'zini anglash, kommunikativ savodxonligi, gòzallik va nofosatni his etib, undan zavqlana olish, aqlan va jismonan soğlom bòlish, milliy urf- odatlarni o'ziga singdirish va qadrlash kabi muhim xususiyatlari rivojlantiriladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlashni shakllantirish jarayonining muayyan jihatlari quyidagi asoslarga tayanadi:

- 1- O'qish jarayoni tezligini muvofiqlashtirish;
- 2- O'quvchining o'qishga bòlgan ishtiyoqini oshirib borish;
- 3- Ilgari egallangan bilimlarni ham inobatga olish;
- 4- O'quvchi tashbbusi va majburiyatini qòllab- quvvatlash;
- 5- Amaliyot orqali o'rganish;
- 6- Ikki tomonlama fikr- mulohazalar almashinuvini tashkil qilish;
- 7- O'qish jarayonini tòg'ri yòlga qòyish;
- 8- O'quv jarayonini baholash.

Òquvchilarni tanqidiy fikrlashga òrgatish uchun dastlab ularning tanqidiy fikrlash darajasini òrganish zarur. Buning uchun ularning muloqotga kirishish jarayonlarini kuzatish muhin ahamiyat kasb etadi. Kuzatish metodi kichik maktab yoshidagi òquvchilarning dunyoqarashi, aqliy rivojlanishi, fikr yuritish dinamikasi, xulosalar chiqarishdagi mustaqil fikr bayon qilishi, faol nuqtai nazarini òrganish va tahlil qilishga yordam beradi.

Boshlanğich sinflarda matematika òqitishda òquvchining mantiqiy fikrini òstirish uchun keng imkoniyatlar mavjud.

Matematik bilimlarni bolalar aniq tushunish uchun moslashtirilgan narsalarni òzaro bogliqlikda, biridan – ikkinchisini hosil qilish tartibida keltirib chiqaradi.

Òqitishning birinchi qadamidayoq, ya'ni birinchi ònlikni òqitishda òquvchilar kòrgazmali qurol yordamida predmetlar tòplamini ularni tuzgan elementlarga ajratib tahlil qiladi va kòrgazma asosida elementlar sintez qilib tòplam hosil qiladi.

Shu bilan birga matematikaga oid tanqidiy fikrlashni rivojlantirishi mumkin bòlgan savollar keltirib òtiladi:

- 1-dunyoni yanada yaxshilash uchun matematikadan qanday foydalanishimiz mumkin?
- 2- matematika jamiyatimizga qanday foyda keltiradi?
- 3- Qachon va qanday qilib matematika butun dunyo tarixida muhim rol òynagan?

Boshlanğich sinf òquvchilarining hotirasini, mantiqiy tafakkurini, zehni va asosan tanqidiy fikrlashini oshirishda matematika fanining òrni be'qiyosdir. Buning isboti sifatida mashhur allomalarimizdan biri Qori Niyoziyning “ Matematika fanlar ichra shoh, uning sirlaridan bolingiz ogoh!” degan jumlasini bejiz keltirilmagan.

Darhaqiqat, matematika fanini bilgan inson qolgan barcha fanlarni osonlikcha òzlashtira oladi.

Yoki bòlmasam taniqli rus yozuvchisi Chaykovskiyning matematika faniga oid fikri quyidagicha:” Agar matematika gòzal bòlmaganda edi ehtimol matematikaning òzi ham mavjud bòlmasdi. Aks holda qanday kuch insoniyatning buyuk daholarini bu qiyin fanga torta olardi”.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda boshlanğich sinf òquvchilarining har tomonlama yetuk va salohiyatli bòlib yetishishiga yordam beruvchi tanqidiy fikrlashga doir qòllanmalar ishlab chiqilmoqda. Shu bilan birga biz odatlanib qolgan taxmin qilish va fikrlash doirasidan chekingan holda yuqoridagi kabi yangicha fikrlashga undovchi savolla ishlab chiqilmoqda. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish yòlida ushbu savollardan foydalanamiz: ular dunyoqarashni kengaytirish va borliqqa boshqa tomondan qarashimizga kòmak berdi. Shuningdek bu turdagi savollar bizni tasavvurimizni kengaytirish va berilgan savollarga yanada yaxshiroq yondashib javob berishga undaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. R. Djuraqulov, S. Akbarov, T. Sh. Toshpolatov “ Matematika”, Toshkent, 2020
2. Jo'raqulov, R, Toshpo'latov, D. S (2021). Matematika fanini o'qitishda ajdodlar merosi.
3. Hikmatlar.uz (internet tarmog'i)
4. Sinaps.uz (internet tarmog'i).